

#כב 447 הרב ישראל רוזן

לשאלת כשרות מכוונות הגילוח

ראשי פרקים

- א. תער ומספריים
 ב. מכוונת גילוח כ'מלקט ורהיטני'
 ג. האם להבי מכוונת נוגעים בעור הפנים?
 ד. מספריים כעין תער
 ה. דעת הר-צבי: הפרדת הרשת היא 'מספריים'
- ו. מבחן שהוצע ע"י הרב רפפורט
 ז. מימצאי תצלומי וידאו
 ח. האם ההלכה מיקרוסקופית?
 ט. סיכום

משבאו מכוונות הגילוח לעולם התעוררה שאלת כשרות השימוש בהן. הנושא קשור לאיסור השחתת פאת הזקן שהוא לאו מן התורה, שנאמר: "ולא תשחית את פאת זקנדך" (ויקרא יט, כז). ובפרשת אמור, בענין הכהנים, נאמר: "ופאת זקנם לא יגלחו" (שם כא, ה), וראה להלן בדבר הקשר בין הפסוקים המשלימים זה את זה.

מאמר זה הינו הסברתי וסקירתי בעיקרו. לא באתי לדון בסוגיא ההלכתית לעומקה, אלא להסדיר את השמועה ולהציג בפני הקורא התלבטויות שעלו לאחרונה במכון 'צומת', בעקבות בדיקות שנערכו למכוונות גילוח מדגמי 'פיליפס' השונים.

תשומת הלב מופנית למאמרו של הרב שבתי רפפורט "גילוח הזקן במכוונה" (תחומין יג, עמ' 200), שם נשטחה מסכת הלכתית מקיפה.¹ להלן נדון במסקנותיו.

א. תער ומספריים

הציר העיקרי שעליו סובבת השאלה ההלכתית הוא האם מכוונת גילוח פועלת כ'מספריים' או כ'תער'? הענין קשור להגדרות מושגים אלו, וכן למבחנים המעשיים אשר באמצעותם יקבע האם מכוונת גילוח היא 'תער' או 'מספריים'.

במסכת מכות שנינו (משנה כ, א וגמ' כא, א):

ואינו חייב עד שיטלנו בתער. רבי אליעזר אומר: אפילו לקטו במלקט או ברהיטני - חייב.²

ת"ר: 'ופאת זקנם לא יגלחו', יכול אפי' גלחו במספריים יהא חייב? ת"ל 'לא תשחית'. אי לא תשחית, יכול אם לקטו במלקט ורהיטני יהא חייב? ת"ל: 'לא יגלחו'. הא כיצד? גילוח שיש בו השחתה, הוי אומר זה תער.

רבי אליעזר אומר: אפילו לקטו במלקט ורהיטני - חייב. מה נפשך? אי גמיר גזירה שוה ליבעי תער? אי לא גמיר ג"ש מספריים נמי לא? לעולם גמיר ג"ש, וקסבר הני נמי גילוח עבדי.

1. על אודות הגילוח במכוונה חשמלית ראה גם שו"ת מנחת-יצחק ח"ד סי' קיג; חלקת-יעקב ח"ב סי' פח-צ וח"ג סי' לט; קול-מבשר ח"א סי' יט-כ; הר-צבי יו"ד סי' קמג; חבלים בנעימים ח"ד יו"ד סי' כז; שבט-הלוי ח"א סי' קה וח"ד סי' צו וח"ה סי' קא; ושב-ורפא ח"ב (הרב רפאל אייברס מהולנד) סי' מא; מלומדי-מלחמה (הרב נ"א רבינובקי) סי' קכב. בספר הדרת-פנים - זקן (הרב משה ווינער, ניו יורק תשל"ז) ריכז דעות ודיונים רבים בנדון, ובקונטרס סם-חיים, דעת גדולי ישראל בענין מכוונות הגילוח (ירושלים תשס"א). וראה ב'ארחות' (בטאון המועד"ד חיפה) גל' 41-42 מאמר הרב אורי דסברג ותגובת הרב גדליה אקסלרוד.

ובריב"ן [הנדפס כרש"י] על אתר :

'לא תשחית' - ומספריים אינן משחיתים שאין חותכין שיער בצד עיקר כתער.
'גילוח שיש בו השחתה' - דרך לגלח בו ומשחית והיינו תער, אבל רהיטני
משחית ואין דרך לגלח בו, ומספריים מגלחין ואין משחיתים.
'גילוח עבדי' (לר"א) - דרך לגלח בהן.

האיסור מוגדר, איפוא, כצירוף שני התנאים "גילוח שיש בו השחתה". "השחתה" מוגדרת על פי מבחן התוצאה, והיא קיצוץ השיער מעיקרו (עד השורש? עד עור הפנים? ר' להלן), והיא אופיינית לתער ולא למספריים ("שאינן חותכין שיער בצד עיקר כתער"). מאידך המושג "גילוח" מוגדר לא לפי התוצאה אלא לפי האמצעי והשיטה, דהיינו כלי תקני אשר "דרך לגלח בו". גם תער וגם מספריים עונים על הגדרת 'גילוח', שהרי דרך להתגלח בהן. מאידך, מלקט ורהיטני (מעין פינצטות בשפת ימינו) אמנם עוקרים ("השחתה") אך אין דרך להתגלח בהם ולכן מותרים, לדעת ת"ק. רבי אליעזר אוסר משום ש"דרך לגלח בהן" וחייב, והלכה כת"ק. הגדרות אלו לצירוף הנדרש - "גילוח שיש בו השחתה" - מקובלות על הראשונים האחרונים שדנו בנושא: 'השחתה' היא התוצאה ו'גילוח' פירושו מכשיר-תקני.

פשוט, איפוא, כי מכוונת גילוח כשמה כן היא, והיא מקיימת את התנאי של 'גילוח', שהרי היא כלי תקני לכך, וזה יעודה. נותר לברר האם מכוונת גילוח 'משחיתת', מן ההיבט ההלכתי, או שמא הריהי כמספריים המותרים? על כך בהמשך הדברים.

ב. מכוונת גילוח כ'מלקט ורהיטני'

הרב נחום אליעזר רבינוביץ יצא לידון בדבר החדש. בספרו מלומדי מלחמה סי' קכב חידש להתיר מכוונת גילוח בתורת מלקט ורהיטני, שהרי במכונה כל שיערה ושערה נחתכת בפני עצמה, לאחר שנכנסה לנקבי ה'רשת'. להב המכונה חותך בכל תזוזה שערה אחת (ואולי שתיים) שנלכדה בחריץ הרשת, ולא קווצת שער כמעשה תער או מספריים. לדבריו, "העיקר הוא שצריך לבחון האם מכוונת גילוח חשמלית... מסוגלת לחתוך הרבה שערות שהן ארוכות יותר מכשיעור בבת אחת, והאם שייך להשתמש בה לשם כך?" מכיון שהמכונה איננה מסוגלת לקצוץ שערות ארוכות אלא זיפים קצרים, ואף הם נלכדים במכונה אחד-אחד "נמצא שמכוונת גילוח היא מסוג מלקט ורהיטני".

בהמשך דבריו מובאת דעה דומה אשר בעל משיב-מנחם דחאה בשתי ידיים (הדברים הועתקו משו"ת מנחת-יצחק ח"ד סי' קיג סעי' כה) שהרי מפורש בריב"ן (רש"י) הנ"ל ובתוס' (נזיר מ, ב ד"ה אי) שהיתר מלקט ורהיטני הוא משום שאין דרך לגלח בהן, ולא בשל טכניקת הפעולה, וטעם זה אינו קיים במכוונת גילוח חשמלית.

אעפ"כ הרב רבינוביץ נשאר בהיתרו לפיו המכונה היא מלקט ורהיטני בצרפו תנאי נוסף להגדרת 'גילוח' - יכולת גילוח כל הגוף. לדבריו מכוונת גילוח חשמלית "אינה מסוגלת לגלח את כל הגוף". היתר זה מחודש ביותר ולא מצאתי לו חבר ואף לא הבנתי כיצד יבדק קריטריון זה מבחינת המציאות.²

2. ז"ל שבט-הלוי ח"ה סי' קא לענין גילוח בסכין העשוי מפלסטיק: "מה שיש לדמות לנושא דידן הוא מחלוקת הראשונים בענין מלקט ורהיטני דפטור, דלדעת הריב"ן ושאר ראשונים רהיטני הוא כלי אומנות שמגלח כמו תער והפטור משום שאין דרך גילוח בכך. ולדעת הר"ן רהיטני כעין המלקט, צבת המלקט שערות שלא כדרך גילוח... אבל כל שהוא דרך גילוח מה לי באבן או בעץ או במתכת, פשיטא דאסור".

ג. האם להבי המכונה נוגעים בעור הפנים?

כאמור, מוקד הדיון בכשרות מכוונת הגילוח הוא מהו מבחן תער/מספריים. ההבדל ביניהם, על פי הגמ' ופירושי הראשונים, הוא בתוצאת 'ההשחתה', והנה עינינו הרואות שמכוונת גילוח משאירה את מרבית עור הפנים חלק למדי, כאילו גולח בתער, ולא נותרו שערות אפי' 'כחוט השערה'. לכאורה לפנינו תער ולא מספריים, וכמ"ש הריב"ן במכות שם: "מספריים אינן משחיתים שאין חותכין שיער בצד עיקר כתער". כיו"ב בתוס' (נזיר מ, א ד"ה ובתער) "כעין תער - שעוקר השיער ומשחיתו מעיקרו".

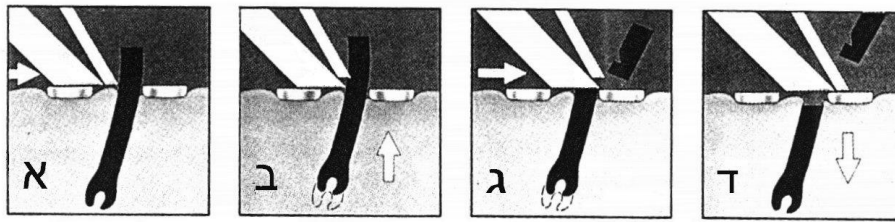
יש שדנו בדקדוקי הלשון בראשונים, האם תער משחית "סמוך לעיקרו", "בצד עיקרו" או "מעיקרו" וכיו"ב. כמו כן דנו בהגדרת הרמב"ם שקבע שיעור מינימלי הנחשבת עדיין לשערה (נזירות ה, יא): "נזיר שגילח שערה אחת לוקה, בין בתער בין בזוג, והוא שקצצה מעיקרה כעין תער... ואם הניח ממנה כדי לכוף ראשה לעיקרה אינו לוקה, שאין זה כעין תער". מ"מ, כל זה איננו שוה לנו שהרי מכוונת גילוח לא מותירה, לפחות במרבית הפנים, שערות כדי לכוף ראשו לעיקרו. במסכת נזיר (לט, ב) שיערו חז"ל "קים להו לרבנן כל ז' יומין אתיא מזייתא כדי לכוף ראשו לעיקרו" [במשך שבעה ימים השיער צומח כדי שיעור זה].³

נשאלת, איפוא, השאלה המעשית: היכן השיער, לאחר הגילוח, שצריך להשאר כעובי הרשת (ה'ראש') של מכוונת הגילוח? הרי זו חוצצת בין להבי המכונה ובין עור הפנים? מדוע חשים אנו 'חלקות למשעי' לאחר גילוח במכונה למרות הרשת?

התשובה המעשית, שאין עליה עוררין, היא כי השערה גמישה ו'קפיצית'. זו נגררת את תוך הרשת בתהליך הגילוח, נחתכת במקום שנחתכת ושוקעת שוב אל תוך הפנים. 'היגררות' זו של השערה אל תוך הרשת במכונה נעשית 'בעידוד' הלהב עצמו, וכמובן בסיוע לחץ האדם המצמיד את המכונה לעור הפנים. תהליך זה משתפר באמצעות התקן הקרוי lift and cut המצוי בלהבי מכוונות חדשות של 'פיליפס'.

איור א' (הלקוח מתוך פרסום תדמיתי של חברת 'פיליפס') מדגים את תהליך החיתוך ב-4 שלבים: (א) הלהב הקדמי (lift) נתקל לראשונה בשערה, (ב) מרימה מעט והלהב העיקרי פוגש את השערה בנקודה נמוכה יותר. (ג) השערה נקצצת (cut) (ד) ושוקעת אל מתחת למיפלט עור הפנים. יושם לב כי באיור זה עור הפנים אף הוא נדחק לתוך הרשת, ומתעגל כגבנון בכל חריץ וחריץ. קשה להבחין האם הלהב פוגע ונוגע ממש בעור הפנים או שמא נותק רווח ביניהם 'כחוט השערה'. בפרט שאיור זה איננו צילום ממשי אלא תרשים 'שיווקי'. ללא ספק, פריט זה תלוי גם במדת הלחץ של האדם הדוחק את המכונה על עור הפנים.

3. בחת"ס (אוי"ח סי קנד) דן באורך מינימלי לשיער עפ"י המשנה בנדה (נב, ב). ור' מלמד-להועיל יו"ד סי סד.

איור א: שלבי החיתוך - הרמת השערה, גרירתה לתוך הרשת, חיתוכה ושקיעתה

חשוב לציין כי תהליך זה (היגררות השערה אל תוך הרשת) קיים בכל מכונות הגילוח, גם ללא התקן lift and cut. בכולן לא ניכרת שארית שערות כעובי הרשת. ההבדל הוא כנראה ביעילות הגילוח המתבטאת במספר הפעמים שצריך להעביר את המכונה, או במדת הלחץ הנדרש לגילוח למשעי.

נקודת בוחן זו, האם הלהב נוגע בעור, עומד ביסוד ההמלצה של המנחת-יצחק (ח"ד קיג) "אני אומר לכל שואל שלא להדק המכונה להבשר", והוסיף שקשה מאד להזהר בזה. במודעות וכרוזים בשם רבנים הומלץ "להקפיד שאחר הגילוח יורגש ביד שאינו חלק" ונותרו "קוצים", וזה מעין המבחן של קריצת (או חגירת) צפורן (ר' הערה 3).

נגיעת הלהב בעור היא השמועה בשם החזו"א שטען כי מכונת הגילוח מסירה כתם דיו מן העור. לענ"ד יש לפקפק בדבר מבחינה מציאותית, ומי שינסה בעצמו (ע"ג היד או הרגל) ספק רב האם יאשר מסקנת שמועה זו. וראה להלן בתשובת הר-צבי בנדון.

מכל מקום, ההתרכזות בהיבט זה בנויה על ההנחה כי אם הלהב אכן נוגע בעור - הרי זה תער. לענ"ד הנחה זו איננה הכרחית אם באנו להיתר "מספריים כעין תער".

ד. מספריים כעין תער

"מספריים כעין תער" הוא מושג 'קריטי' בנדוננו ומופיע בשו"ע (יו"ד קפא, ל):

אינו חייב על השחתת הזקן אלא בתער, אבל במספריים מותר אפי' כעין תער.

ברור שהביטוי 'כעין תער' פירושו מיקום החיתוך וקרבתו לשורש. כלו', גם אם התוצאה דומה מאד לזו של גילוח בתער, עדיין מדובר רק ב'מספריים כעין תער' שהותרו. וכ"כ הש"ך: "שגוזז במספריים סמוך לבשר כעין תער", והפרישה כתב ביתר עוז: "מספריים כעין תער - שיהיה חלק כאילו סיפר בתער". הגדרה זו מיוסדת על הריב"ן, התוס' ושאר הראשונים, שהאבחנה בין תער למספריים בסמיכות החיתוך לשורש ולעיקר.

אכן, יש מהאחרונים שפקפקו בהיתר השו"ע להתגלח במספריים כעין תער, ובראשם החתם-סופר והצמח-צדק. ראה סיכום הדברים במאמרו של הרב שבתי רפפורט הנזכר לעיל (תחומין יג עמ' 200). הדיון במכונת גילוח בנוי על הדעה המתירה מספריים כעין תער, והיא למרן השו"ע (והרמ"א שלא חלק עליו אלא הוסיף תנאי, ר' להלן).

נמצאנו למדים כי מספריים המגלחים למשעי "כעין תער" - מותרים לדעת השו"ע. כיצד נבחין, איפוא, בין 'תער' ממש ל'מספריים כעין תער'? בתשובה לשאלה זו טמון המפתח להיתר/איסור מכונת הגילוח, והכל תלוי האם זו נחשבת מספריים כעין תער?

כפי שהוסבר לעיל, ההבדל איננו נעוץ בתוצאה אלא בטכניקה. ההסבר המתבקש הוא כי 'תער' הוא להב אחד (סכין אחת) ואילו 'מספריים' הן, בהגדרה, שני להבים (שתי סכינים) המשתתפים בפעולת החיתוך/גילוח. ומהי מכונת גילוח בהקשר זה?

ה. דעת הר-צבי: הפרדת הרשת היא 'מספריים'

יש מקום לומר שמכוונת גילוח, מכל סוג שהוא, תוגדר לעולם כ'מספריים', משום שיש בה רשת החוצצת בין הלהבים לפנים, והיא חלק מן המכשיר. הלהבים משיקים לרשת ולפנינו 'מספריים' גם אם השערה נקצצת סמוך לשרשה, עקב היגררותה פנימה. כך לכאורה עולה מדברי הרצ"פ פרנק בשו"ת הר-צבי (יו"ד קמג):
 לענין גילוח הזקן יש לדון מכיון דעצם הסכין אינו פוגע ולא נוגע בבשר מפני שיש הפסק דק ביניהם, א"כ אין דינו אלא כמספריים כעין תער.
 הרי שהבין בפשיטות שחציצת הרשת מונעת את נגיעת הלהב בעור, ואין זה תער. לכאורה ניתן היה להסתמך על דבריו כהיתר גורף לכל מכוונות הגילוח שבעולם.
 והנה בעל חלקת-יעקב (יו"ד סי' צ) הביאו וטען כי "הדר תבר לגזיזה" במכתב שכתב אליו הרצ"פ ב"ח תמוז תשי"ב וז"ל:

בזמן האחרון הובא לפני מכוונות גילוח משוכללים וראיתי שיש ביניהם שהמתגלחים יצאו נקיים באופן שהבשר חלק לגמרי שלא נשאר עליהם שום רושם של שיער. השבתי לשואלים כי גילוח כזה דין תער יש לו, וכמ"ש הרמ"א: 'ומ"מ נזהרים כשמסתפרים במספרים שיעשה היקף הגילוח בחלק העליון מן המספרים וכו' פן יעשה הכל עם חלק התחתון והוי כתער'. ולפי"ז במכונה שהנסיון הורה שמגלח למשעי י"ל דהיינו תער. ולכן אני אומר לכל שואל שיזהר שלא להדק המכונה להבשר, דמתוך ההידוק יבא לידי גילוח ממש, אבל כשאינו מהדק כ"כ אז אינו בגדר פסי"ר ושריא.

להלן שם מעיר החלקת-יעקב שלא הבין את הדמיון לדין הרמ"א "דבשם יש החשש פן יעשה הכל עם חלק התחתון והוי ממש כתער, אבל במכונה שיש הפסק, זה הרשת, בין העור להסכין - אין חשש זה". מ"מ סיכם את שיטת הרצ"פ דהכל תליא בתוצאה ואם מגולח חלק למשעי ה"ז תער, דמוכח שהעור נכנס לנקבים והלהב פגע בו.

לענ"ד החמרת הרצ"פ בכתב המצוטט, שלא להדק כנגד העור, איננה כדי שלא יהיה תער מדאורייתא, דא"כ תמוה מאד להתיר לכתחילה כשאינו פסי"ר. דבריו בנויים על חומרת הרמ"א (יו"ד קפא, י) בשם תרומת-הדשן הנאמרים בנוסח של מעין 'מדת חסידות'. וז"ל תרומת-הדשן סי' רצה:

יש נזהרין כשמסתפרים במספריים שאין עושין בתחתון כלום אלא בעליון, כי חוששין שאם יעשו כלום בתחתון שמא אירע שלא יחתוך זוג העליון אלא בתחתון והוא כמו תער. והנה קשה מאד להיות נזהר בדבר זה. אמנם נראה דנכון ליזהר שלא יספר פאת הזקן במספריים שהוא חדוד מאד, דליכא למיחש שיחתוך התחתון ולא העליון אלא כשהוא חדוד מאד, אבל אם אינו חדוד, אי אפשר לתחתון בלי דבוק העליון.

המעין יבחין כי דבריו הם בגדר עצה "ויש נזהרין" ולא כעיקר הדין בהחלטיות. מכאן עצת הרצ"פ שלא להדק את המכונה, כדי לצאת ידי חומרת תרוה"ד.

VI. מבחן שהוצע ע"י הרב רפפורט

במאמרו הנזכר העלה הרב שבתי רפפורט מבחן מעשי למכוונות גילוח להכריע האם הן תער ממש ואסורות, או מספריים כעין תער ומותרות. ההצעה היא לבדוק האם הלהבים, בסיבובם המהיר כפי שהוא בפועל במכונה, מסוגלים לחתוך שיער גם אם תוסר הרשת אם לא? אם אינם מסוגלים - בהכרח החיתוך נעשה בדרך מספריים, בשיתוף הלהב והרשת. לאידך גיסא, אם הלהבים מסוגלים לחתוך גם ללא הרשת, אמנם קיים חשש שמא גם בתוך המכונה הרשת איננה שותפה לחיתוך, ואזי לפנינו

תער ולא מספריים. אכן, מסקנה זו איננה מוחלטת, ושמא בתוך המכונה הלהב חותך את השערה רק כנגד הרשת הנגדית, כמעשה מספריים.⁴

במשך מספר שנים בצענו במכון 'צומת' נסיונות במכונות מדגמים שונים, המיוצרות ע"י חברות שונות. הבדיקה נעשתה ע"י שערות יד ורגל, בדרך מורכבת המאפשרת להפעיל את הלהבים כדרכם תוך הורדת הרשת וסילוקה. מסתבר כי לפי ראיות עיני הבדוקים (הרבנים שבת רפפורט, אורי דסברג ואנכי) במרבית המכונות שום שערה לא נקצצה, והן התכופפו בפני הלהבים הנעים במהירות. מכונות אלו זכו ל'הכשר' מכון 'צומת' ופורסמו כ'כשרות' על פי ההלכה.

בשנה האחרונה, בדגמי 6000 ומעלה של חברת 'פיליפס' הבחנו כי הלהבים חותכים שיער אי-פה אי-שם גם בלי הרשת. השינוי מוסבר כנראה בשל זווית חוד השונה במקצת ובסיבות מטורגיות. להבים אלו לא קיבלו את הכשר מכון 'צומת' מחמת הספק, שמא גם בתוך המכונה הם חותכים מבלעדי הרשת שאינה שותפה לפעולה עצמה.

במודעות שפרסמנו הצענו לציבור להחליף את הלהבים במכונות מדגמי 6000 ומעלה של חברות 'פיליפס' ו'נורלק' (חברת בת) בלהבים נדירים מסידרה 5000 שנמצאו תואמים מבחינה מיכנית ותיפקודית (כולל עמידות לשטיפה במים). למרות האמור להלן (מחד גיסא פקפק בכל המכונות לסוגיהן, ומאידך סברא להכשיר את כולן) עדיין אנו סבורים כי יש עדיפות במכונות 'פיליפס' לקדמו שלפני סידרת 6000.

ז. מימצאי תצלומי וידאו

בכסלו תשס"ב (12.01) בקרתי במפעל 'פיליפס' בהולנד לדיון עם מהנדסי המפעל. בקשתי לבדוק מקרוב על שני נתונים רלבנטיים:

(I) האם הלהבים נוגעים בעור הפנים?

(II) האם הלהב חותך בשיתוף התנגדות הרשת או בלעדיה?

צפיתי בקלטת וידאו (שנמסרה לי לאחר זמן) אשר הופקה על ידם (למטרות מחקריות, ללא קשר לדיון היהודי). הצילום נעשה בתנאי מעבדה מיוחדים שכללו תאורה מיוחדת, מצלמת וידאו מהירה ו'רשת' של מכונה שנבנתה במיוחד, בעלת 3 חריצים בלבד ועם דופן חלקית כדי לאפשר צילום מן הצד. להלן המימצאים:

I. העור נראה בבירור כשהוא נמשך לכוון חריץ הרשת, אך לא נצפה כנוגע ממש בלהב, ונותר מירווח כ'חוט השערה'. לא ניתן לציין 'קו אדום' מיקרוסקופי עד היכן בדיוק הוא נמשך. לאחר החיתוך העור נראה חוזר ושוקע.

II. הפתעה מסוימת היתה בקשר לשאלה השניה. מתברר כי גם בלהבים מן הסדרות 'הויתקות' התהליך הוא כדלהלן: שער [] דת חודרת לחריץ הרשת. עובי השערה הוא פחות מרוחב החריץ והיא איננה [] את את כולו. הובחן כי הלהב פוגש את השערה וקוצץ אותה כנראה עוד לפני שהגיעה לדופן הנגדית של החריץ. הוי אומר:

4 שלבי חיתוך שערה בחריץ הרשת של מכונת הגילוח. נראה כי השערה נקצצת ע"י הלהב עוד לפני שהגיעה לרשת הנגדית. העור נגרר ביחד עם השערה וחוזר ושוקע, ויתרת השערה נבלעת.

הרשת משמשת רק תופסן לשערה, מעין גדר שעליו היא נשענת. משנלכדה השערה בחרץ - הלהב התורן חותך אותה מבלי שהלהב החותך פוגש את הדופן הנגדית. **המסקנה העולה לכאורה היא 'שלילית' למדי: הלהב יכול לחתוך את השערה כסכין יחידה, ללא צורך בלהב נגדי כמספריים!**

ח. האם ההלכה מיקרוסקופית?

אכן, כל המבחנים הללו אינם נראים כלפי חוץ, והם בנויים על ההנחה כי הנתונים הפנימיים המתרחשים במכונה, אף שאינם מובחנים בראיה שטחית, תקפים בהלכה. **יש לפקפק בהנחה זו לאור הקביעה המקובלת שההלכה איננה מיקרוסקופית.**

התפיסה האלמנטרית של 'מספריים' היא שיש בהם שני אלמנטים השותפים במעשה החיתוך. שמא י"ל בתפיסה טבעית כזו מכוונת גילוח תיחשב מספריים (כעין תער, כמובן), שהרי סו"ס החיתוך נעשה כאשר השערה חדרה לחרץ הרשת ונצמדה לדופן המתכתית בשעה שהלהב חותך.

קביעה עקרונית זו, שההלכה תלויה במראה עיני אדם 'רגיל', ידועה בקשר להימצאות חידקים במים, נקבים זעירים בריאה ('ניקב כלשהו טרפה') ואתרוג "חסר כלשהו" שחסרונו ניכר רק בזכוכית מגדלת, וכן ביחס לאותיות סת"ם הנראות חתוכות או דבוקות רק בעין מזוינת, או כתב מיקרוגרפי המותר בכניסה ל"מבואות המטונפים" ועוד. ואכ"מ לציון המקורות.

לענ"ד גם דברי הרמ"א ותרוה"ד, שדברו אודות הקפדה לחתוך במיספר העליון, עוסקים בדיוק בנקודה זו: אם האדם נוהר שהחלק התחתון (הסמוך לעור) של המספריים לא ינוע לבדו, כבר יצא מחשש תער, למרות שתוך כדי גילוח א"א לדקדק כחוט השערה, ולא כל אנפין שוין. יתר על כן, בדבריהם משמע כי אם החלק העליון של המספריים נע לבדו, והתחתון 'נח' - ה"ז מותר. לא נדרש שם שהחלק התחתון ישתף בחיתוך כריאקציה נגדית, ויתכן שכגם אם כל תפקידו של החלק התחתון הוא רק לתמוך ולהחזיק בשערה שפיר דמי, והרי זה בדיוק טכניקת מכוונת הגילוח.

הגה בעצמך: אם אדם יצמיד בידו מתכת מהודקת ע"ג עור הפנים ויזקיף שערות, ובידו השניה יקח להב אחר וימרוט שערות אלו ע"ג המתכת - לכאורה יש לנו כאן מעשה מספריים ושרי. כשיש שותפות של שני אלמנטים לא איכפת לנו מהי בדיוק הפעילות המיקרוסקופית האם החלק התחתון משימש כלהב נגדי או כבית אחיזה בלבד.

הוי אומר: גם אם מיקרוסקופ מוכיח אחרת, עדיין יש מקום בראש לומר כי מכוונת הגילוח היא תהליך של מספריים שיש בהם שני אלמנטים, ולא תער שהוא להב בודד.

הקביעה שלא המיקרוסקופ או הוידאו קובעים, אלא מבט עין והרגשי החושים, כוחה יפה גם לענין השאלה דלעיל: האם הלהב נוגע בעור הפנים. כמדומה שאין תחושה כזו, ובגילוח סביר לא חשים גירד להב ע"ג העור, כבתער או בדומה לו.

לענייננו זו סברה מחודשת, והריני מניחה לפני גדולי התורה, חכמי הדעת, פוסקי ההלכה המובהקים, יושבי על מדין. דומה כי אם הדברים מתקבלים - כל מכוונת הגילוח מותרות, ואם לאו - יתכן כי כל מכוונת הגילוח אסורות (אם יבדקו בשיטה מיקרוסקופית דומה).

IX. סיכום

1. אסור לגלח פאת הזקן בתער. במספריים מותר, וכן ב'מספריים' כעין תער' לדעת השו"ע ודעימיה.

2. מותר לתלוש שיערה-שערה ב'מלקט ורהיטני' (כעין פינצטה). יש מי שחידש כי מכונת גילוח פועלת כמלקט, שכן הלהב חותך כל שיערה בנפרד, ומטעמים נוספים.
3. עור הפנים חודר במקצת לתוך חריץ הרשת. השערה - שהיא גמישה מטבעה - נגררת אף היא לתוך הרשת ע"י הלהב עצמו, נחתכת סמוך לעור, וחוזרת ושוקעת. זו הסיבה שאין שאריות כעובי הרשת.
4. לא נתבאר בבירור האם הלהב אכן נוגע בעור הפנים, והנסיונות אינם חד-משמעיים. בצילומי וידאו לא נצפתה נגיעה, אלא מירווח דקיק.
5. יתכן כי נקודה זו, של הימשכות העור עד כדי נגיעה בלהב, איננה משמעותית להלכה, ומספריים 'כעין תער' פירושם שתוצאת הגילוח היא 'חלק למשעי'.
6. יש מי שכתב כי עצם קיומה של רשת מפרידה, ולו הדקה ביותר, מחייב שאין נגיעה בין הלהב לעור, ולפיכך המכונה נחשבת 'מספריים כעין תער' שהותרו.
7. מכון צומת אימץ בעבר מבחן לכשרות המכונה ע"י בדיקה בכיוון אחר: האם הלהב מסוגל לחתוך שיער גם אם הרשת הוסרה לחלוטין. מכונות רבות 'הוכשרו' לפי מבחן זה, לאחר שלא הבחנו בחיתוך שיערות גם כאשר קרבנו אליהן את להבי המכונה החשופים (ללא רשת).
8. צילומי וידאו העלו כי בתוך המכונה הלהב כנראה חותך את השערה, שנלכדה בחריץ הרשת, מיד כשהוא פוגע בה, גם אם עדיין לא נצמדה לדופן הנגדית של חריץ הרשת. הרשת משמשת (לפחות במקרים רבים) כתופסן וכבית אחיזה בלבד לשערה, והלהב כורת אותה בפני עצמו. תיאור זה אינו תהליך חיתוך בין שני אלמנטים כמו במספריים מקובלות.
9. מאידך, לאור ההסכמה המקובלת שדיני תורה אינם נקבעים לפי מיכשור, אלא לפי חוש טבעי ואלמנטרי, שמא יש מקום לומר שכל מכונות הגילוח הן 'מספריים כעין תער', ללא תלות בעיון מיקרוסקופי ובצילומי וידאו. ברור כי בחיתוך השערה משתתפים שני אלמנטים, הלהב והרשת, ולא איכפת מה בדיוק מתרחש בפנים, האם הרשת משמשת ריאקציה נגדית או שמא רק נקודת אחיזה ותפיסה.
10. מימצאים אלו, והבעת עמדתי בעקבותיהם, מונחים לפני פוסקי הדור המובהקים.